

Kimyadan Bilim Tarihine Uzanan Bir Yolculuk Emre Dölen

Emre Dölen **A Journey from Chemistry to the History of Science**

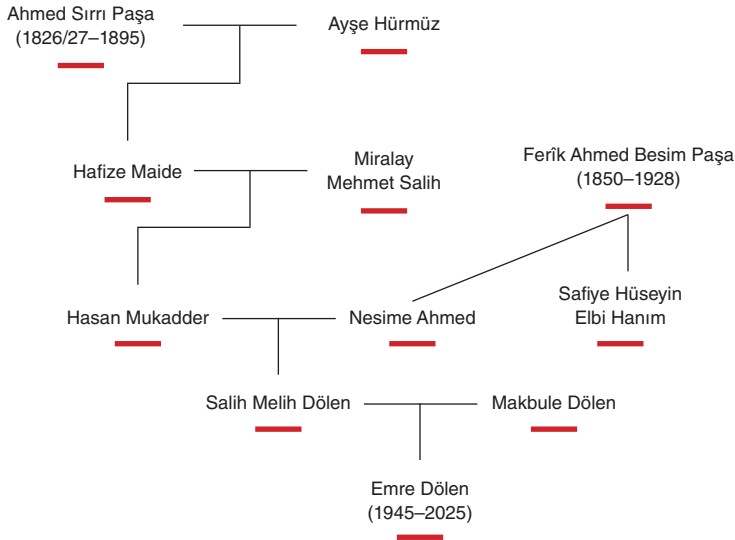
Taha Yasin Arslan

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilim Tarihi Enstitüsü, Teknoloji Tarihi
Anabilim Dalı
tahayasinarslan@gmail.com

Arslan, Taha Yasin. "Kimyadan Bilim Tarihine Uzanan Bir Yolculuk: Emre Dölen". *Bilim
Tarihi ve Felsefesi Araştırmaları (BİTAD)* 1/2 (Haziran 2025), 151–155
Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3717-9107>

Emre Dölen, 14 Haziran 1945'te İstanbul'da doğdu. Annesi Makbule Dölen, babası Salih Melih Dölen'dir. Dedesi Hasan Mukadder'in anne tarafından dedesi, Mühendishâne-i Berri-i Hümayûn Nâzırı İstihkâm Ferîki (Korgeneral) Ahmed Sırrı Paşa'dır. Babaannesinin babası da Ferîk (Korgeneral) Ahmed Benim Paşa'dır. Babaannesi Nesime Ahmed Hanım ile ablası Safiye Hüseyin Elbi Hanım hem Balkan Savaşı'nda hem de Birinci Dünya Savaşı'nda gönüllü olarak hemşirelik yapmış olup Türkiye'nin ilk hemşirelerinden kabul edilirler.

Emre Dölen ilkokulu, memleketi İzmit'in Mâşukiye köyünde okudu. 1956'da İstanbul'daki Pendik Ortaokulu'na girdi. Burada eğitimini sürdürürken okul, Pendik Lisesi'ne dönüştü. Dölen de 1962 yılında bu lisenin fen kolundan mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nin Kimya Mühendisliği giriş sınavını altıncı olarak kazandı ve bu bölüme kaydoldu. Eğitimi sırasında 1964 yılında Fen Fakültesine bağlı Kimya Yüksek Okulu kurulmuş ve "kimya yüksek mühendisliği" eğitimi dört yıldan beş yıla çıkarılmıştır. Kimya Yüksek Okulu, 4 Mayıs 1967'de Kimya Fakültesine dönüştürülerek Fen Fakültesi'nden ayrılmıştır. Dölen, bu yeni kurulan fakülteden "kimya yüksek mühendisi" olarak mezun oldu. Mezuniyet sonrasında aynı fakültede doktora başladı. Anorganik Kimya Kürsüsü'ne 25 Nisan 1969'da asistan olarak atandı. 27 Eylül 1972'de "3,4 Diaminobenzen Sülfon Asidi Kobalt Komplekslerinin İn-

Şekil 1: Emre Dölen'in Soy Ağacı.

celenmesi ve Bunların Otoksidasyon Katalizatörü Olarak Rolü” başlıklı tezini savunarak “Doktor–Ingenieur Chemie” unvanıyla doktorasını tamamladı.

Hayatını akademisyen olarak sürdürmek isteyen Emre Dölen, 1978’de “Diaminokarbonilidlerin Bakır (II) Komplekslerinin İncelenmesi” başlıklı doçentlik tezini tamamladı ve 5 Haziran 1979’da Anorganik Kimya dalında doçentlik unvanı aldı. 19 Kasım 1979’da İstanbul Üniversitesi’nden ayrılarak İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi’ne bağlı Eczacılık Yüksek Okulu’nda Analitik Kimya öğretim üyesi oldu. 20 Temmuz 1982’de kurulan Marmara Üniversitesi’ne bağlanan ve Eczacılık Fakültesi’ne dönüşen bu yüksek okul, Emre Dölen’in emekliye ayrılana kadar akademik hayatını sürdürdüğü birim olmuştur. 10 Ağustos 1988’de Analitik Kimya profesörlüğüne yükseltildi. 14 Haziran 2012 tarihinde de yaş haddinden emekli oldu. Kimya alanında lisans ve lisansüstü düzeyde birçok ders verdi. Bu alanda ulusal ve uluslararası çok sayıda makale kaleme aldı. Akademik hayatı süresince çeşitli düzeylerde idari görevler üstlendi. 1985’ten emekli olduğu 2012’ye kadar Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Anorganik Kimya Anabilim Dalı Başkanlığı’nı ve 1991–1999 ile 2010–2012 yıl aralıklarında Temel Eczacılık Bilimleri Bölüm Başkanlığı’nı yürüttü.

Emre Dölen, akademik çalışmalarını kimya alanında olduğu kadar –belki de daha fazla– bilim ve teknoloji tarihi, kimya tarihi ve bilim kurumları tarihi alanlarında gerçekleştirdi. 1979 yılından itibaren bu alanlarda çok sayıda araştırma notu, makale ve kitap kaleme aldı. Uluslararası ve ulusal kongre ve sempozyumlarda özellikle bilim kurumları tarihi alanında sunumlar yaptı. 1983 yılından itibaren Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü’nde lisansüstü öğrencilere Teknoloji Tarihi dersini, 1988–1989’dan itibaren Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Tekstil Eğitimi Bölümü’nde Tekstil Tarihi dersini, 1990’ların başından itibaren de yirmi beş yıldan uzun süreyle İstanbul Üniversitesi Bilim Tarihi Bölümü’nde ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nde bilim ve teknoloji tarihi alanında lisans ve lisansüstü düzeylerde Sanayi Devriminde Bilim ve Teknoloji, Sanayi Devrimi ve Kimya Tarihi gibi dersler verdi.

Dölen’in bilim ve teknoloji tarihi alanındaki çalışmalarına bakıldığında hem akademide hem de ülke insanının zihin dünyasında bilim ve teknoloji tarihine –özellikle de Osmanlı’nın son dönemi ile yirminci yüzyıl Türkiye’sinde üretilen bilimsel bilgiye– dair farkındalık oluşturmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu minvalde müspet ilimlerde altyapısı olmayanların anlamasının ve anlatmasının zor olacağı kimya, eczacılık ve teknoloji tarihinin konularını ele alarak bu alanlarda Türkiye’deki literatür eksiğinin kapatılmasına değerli katkılarda

bulundu. Ders notlarından derlediği ve yıllar içinde geliştirdiği *Eczacılık Tarihi* kitabı, bunun iyi bir örneğidir. 1992’de kaleme aldığı *Tekstil Tarihi* kitabı ise alanında Türkçe yazılmış önemli bir referans kitap olarak dikkat çeker. Aynı şekilde faydalı ders notlarının yekûnu olarak başlayan ve bilgi birikiminin otuz yıl sonunda tam teşekküllü bir akademik kitaba dönüştüğü 2023 yılında yayınlanan *Resimlerle Teknoloji Tarihi* kitabı su teknolojilerinin tarihini, madencilik ve metalurjinin ortaya çıkış ve gelişimini, birçok yönüyle camcılığın tarihini, buhar teknolojileri ile elektrik teknolojilerindeki ilerlemeleri yeri geldikçe Osmanlılardaki kullanım örnekleriyle birlikte kapsamlıca ele alan bir eserdir. Dölen’in bilim ve teknoloji tarihi ile bilim kurumları tarihine katkıları, kaleme aldıklarından ibaret değildir. Nitekim Emre Dölen, Rahmi Koç Müzesi’nin kurucu müdürlüğünü yapmış, kâğıdın ve matbaanın tarihini ve yapım/kullanım tekniklerini uygulama atölyeleriyle yeni nesillere aktaran Yalova İbrahim Müteferrika Kâğıt Müzesi ile İzmit SEKA Kâğıt Müzesi’nin kuruluş süreçlerinde danışmanlıklarını yürütmüştür.

Emre Dölen bilim tarihi alanındaki çalışmalarında mümkün oldukça birinci kaynaklardan yararlanmaya çalışmış, özellikle 18.–20. yüzyıllarda Osmanlı Türkiyesindeki bilimsel bilgiyi araştırırken arşiv kayıtlarına başvurmayı adeta bir zaruret olarak görmüştür. Osmanlı arşivlerindeki hâkimiyeti, bilim kurumlarının tarihlerini ele aldığı eserlerinde kendini gösterir. 2010’da yayınlanan beş ciltlik *Türkiye Üniversite Tarihi* isimli eseri, on sekizinci yüzyılda Osmanlı’daki bilim eğitimi teşebbüslerini, Dâru’l-funûn’un ve sonrasında İstanbul Üniversitesi’nin kuruluşunu ve 1980’lere kadar üniversite eğitiminin, idaresinin ve mevzuatının gelişimini ele alan ve alanında muadili olmayan bir araştırma, referans kaynaktır.

Emre Dölen’in görsel kaynaklara dayalı araştırmalarını da hatırlatmak gereklilik arz eder. Kişisel koleksiyonundaki kartpostallar üzerinden Osmanlı dönemindeki Kudüs, Şam, İzmir, Selanik ve Bursa gibi şehirleri ele aldığı araştırma notları, tarihe düşülmüş dikkat çekici vesikalardır. Buna benzer şekilde, çoğunluğu kendi koleksiyonundaki ve eseri birlikte hazırladığı araştırmacı-akademisyen Mert Sandalcı’nın koleksiyonundaki kartpostallardan oluşan *Kağıthane – Kemerburgaz – Ağaçlı – Çiftalan Demiryolu (1914–1916)* başlıklı çalışması, resimli bilim tarihi anlatımının güzel bir örneğidir.

Son yıllarını Mâşukiye’de geçiren Emre Dölen, kırk yılı fiilen akademinin içinde olmak üzere elli yıldan uzun süren ilim hayatında edindiği tecrübe ve bilgi birikimini talep eden herkese paylaşmayı âdet edinmiş ilim aşığı bir kimseydi. Ömrünün son günlerine kadar kendisine ulaşan araştırmacılara hem kaynak

hem tavsiye açısından her türlü desteği sağlardı. Âdeta dipsiz kuyu gibi bir bilgi dağarcığına sahip Emre Dölen'i tanıyan hemen herkes, onun tamamı ilmî içerikli sonu gelmez sohbetlerinden birisine rast gelmiş olmalıdır. Nitekim bu metnin yazarı da doktora çalışması sırasında tez izleme komitesinde bulunan Emre Dölen'in hem cömert desteklerinden çokça faydalanabilme hem de uzun saatler ilmî sohbetlerinden nasiplenme imkânı bulmuştur. Özellikle bilim ve teknoloji tarihi alanında kaybının etkilerinin zamanla daha da anlaşılacağı Emre Dölen, 15 Nisan 2025 Salı günü vefat etmiştir.